

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.15>

Renata URBAN*

<https://orcid.org/0000-0001-7970-8076>

**[rec.] Ryszard Wryk, *Dzieje Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu 1919–2019*,
Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020,
ss. 533**

Jak cytować [how to cite]: Urban R., [rec.] Ryszard Wryk, „*Dzieje Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu 1919–2019*”, *Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020*, ss. 533, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 2, s. 139–144.

W trudnym czasie pandemii do rąk Czytelników trafiła wyjątkowa książka pt. *Dzieje Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu 1919–2019* autorstwa Ryszarda Wryka. Autor, profesor historii, związany z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu, od wielu lat swoje naukowe zainteresowanie poświęca problematyce dziejów sportu polskiego. Swoją uwagę badawczą skupił zwłaszcza na trzech zagadnieniach: genezie i rozwoju polskiego ruchu olimpijskiego, biografistyce sportowej, zwłaszcza w odniesieniu do olimpijczyków, oraz tematyce związanej z dziejami sportu akademickiego w Polsce. Analizując dorobek wydawniczy Autora, wydaje się, że szczególnie bliski jest mu trzeci obszar, w którym na uwagę i wyróżnienie zasługuje kilka pozycji monograficznych. Problematykę sportu akademickiego zapoczątkował jeszcze w latach osiemdziesiątych XX wieku, publikując liczne artykuły w czasopismach naukowych, np. „Wychowaniu Fizycznym i Sporcie” czy „Sporcie Wyczynowym”. Następnie ukazały się kolejne autorskie prace zwarte, a wśród nich m.in. *Akademicki Związek Sportowy 1908–1939* (Poznań 1990), *Straty osobowe Akademickiego*

---

* dr hab., prof. US; Uniwersytet Szczeciński, Wydział Kultury Fizycznej i Zdrowia, Instytut Nauk o Kulturze Fizycznej; e-mail: renata.urban@usz.edu.pl

Związku Sportowego w latach II wojny światowej 1939–1945 (Poznań 1990), *Zarys działalności Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu 1919–1949* (Poznań 2007), *90 lat Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu* (Poznań 2009) oraz trzypięciotomowe dzieło pt. *Dzieje Akademickiego Związku Sportowego* pod redakcją Ryszarda Wryka (Poznań 2014). R. Wryk jest autorem pierwszego tomu, obejmującego *Narodziny i rozwój Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*, drugi tom pt. *Akademicki Związek Sportowy w Polsce Ludowej* opracowała Halina Hanusz, a trzeci pt. *Akademicki Związek Sportowy w Trzeciej Rzeczypospolitej* napisał Bartłomiej Korpak.

Jako autor kilku monografii i wielu artykułów naukowych, obejmujących zagadnienia rozwoju sportu akademickiego na ziemiach polskich od jego zarania do czasów współczesnych, Ryszard Wryk stał się niekwestionowanym autorytetem w tej dziedzinie i wybitnym znawcą problematyki sportu akademickiego. Badając dzieje sportu studenckiego w skali ogólnopolskiej, stworzył podstawy do eksploracji naukowej dla przedstawicieli poszczególnych środowisk i odtworzenia genezy i rozwoju sportu akademickiego w kolejnych regionach Polski. Powstały opracowania dotyczące Warszawy (M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949–2009*, Warszawa 2014 oraz R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, Poznań 2019), Rzeszowa (S. Zaborniak, A. Rzeszutko-Polak, *50 lat akademickiej kultury fizycznej WSP, UMCS, AR i UR w Rzeszowie (1965–2015)*, Rzeszów 2015), Częstochowy (W. Pięta, *Akademicki Związek Sportowy w Częstochowie w obiektywie (1945–2015)*, Częstochowa 2015), Olsztyna (M. Siwicki, G. Dubielski (red.), *Między stadionem a brzegiem jeziora. 65 lat akademickiego sportu i wychowania fizycznego w Kortowie*, Olsztyn 2016), Zielonej Góry (R. Domke, T. Grzybowski, *Pięćdziesiąt lat zielonogórskiego AZS*, Zielona Góra 2017), Katowic (K. Miroszewski, K. Wilczok, *Akademicki Związek Sportowy Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (1968–2018)*, Katowice 2018), Szczecina (R. Urban, P. Bartnik, Z. Szostak, *70 lat Akademickiego Związku Sportowego w Szczecinie*, Szczecin 2017 oraz R. Urban, *Zarys dziejów Akademickiego Związku Sportowego w Szczecinie w latach 1946–2017*, Poznań 2019), Lublina (D. Słapek, M. Szumiło, H. Hanusz, *Sport, co „Gryfa” wart! Akademicki Związek Sportowy (1908–2017)*, Lublin 2019 (e-book)) i kilka innych.

Pod koniec 2020 r. ukazała się monografia Ryszarda Wryka pt. *Dzieje Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu w latach 1919–2019*, prezentująca genezę i działalność w zakresie sportu studenckiego jednego z najstarszych środowisk akademickich w Polsce. Liczące 533 strony opracowanie przedstawia sto lat aktywności sportowej poznańskich studentów. Konstrukcja pracy została podporządkowana kryterium chronologiczno-rzeczowemu, które Autor słusznie uznał za najodpowiedniejsze dla wszechstronnego i wyczerpującego omówienia treści całego zagadnienia. Opracowanie składa się z czterech rozdziałów głównych poprzedzonych wstępem, uzupełnionych zakończeniem i częścią dokumentacyjną, zawierającą aneks oraz indeks nazwisk.

We wstępie Autor w bardzo szczegółowy sposób zaprezentował dotychczasowe dokonania publikacyjne w zakresie problematyki działalności Akademickiego Związku Sportowego w odniesieniu zarówno do opracowań, obejmujących całą Polskę, jak i do poszczególnych środowisk. Uzasadnił w ten sposób potrzebę i konieczność przedstawienia dorobku środowiska poznańskiego, co wskazał w sformułowanym celu pracy, którym było:

[...] ukazanie powstania, rozwoju, działalności i dokonań poznańskiego AZS-u w latach 1919–2019 oraz określenie jego znaczenia w sporcie wielkopolskim i ogólnokrajowym, szkolnictwie wyższym i ruchu studenckim.

Postawił sobie zatem bardzo ambitny cel omówienia działalności poznańskiego AZS w szerokim kontekście nie tylko regionalnym, ale i ogólnopolskim, co – należy stwierdzić po analizie pracy – w pełni mu się udało. W dalszej części wstępu Autor uzasadnił przyjętą koncepcję i układ pracy, omówił poszczególne rozdziały, a także uargumentował sposób prowadzenia narracji i zastosowania licznych cytowań, które – należy w pełni podzielić opinię Autora – najlepiej oddają „[...] klimat i atmosferę opisywanych wydarzeń”. Następnie Autor podsumował przeprowadzone badania oraz scharakteryzował wykorzystane źródła i opracowania. Szacunek i podziw budzi liczba instytucji, z których zbiorów Autor korzystał, jak również wielość tudzież różnorodność dokumentów, stanowiących podstawę do odtworzenia dziejów Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu. Szkoda tylko, że nie dokonano ich zestawienia w bibliografii. Nie ulega wątpliwości, że ta część monografii nie tylko pełni funkcję perfekcyjnie przygotowanego metodologicznego wstępu, ale też doskonale wprowadza Czytelnika do zasadniczej części pracy, pozwalając spojrzeć na zagadnienie dokładnie w taki sposób, w jaki zaplanował to Autor.

Rozdział pierwszy poświęcony został omówieniu uwarunkowań powołania Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, a następnie ukazaniu podstaw jego działalności i głównych kierunków aktywności w okresie międzywojennym. Przedstawiony został rozwój wszystkich dyscyplin sportowych, które były wówczas popularne w środowisku akademickim i uprawiane przez studentów. Należy zaznaczyć, że wielu członków poznańskiego AZS odnosiło sukcesy we współzawodnictwie ogólnopolskim, zdobywając tytuły mistrzów Polski, np. w lekkoatletyce, szermierce, tenisie, wioślarstwie. Równocześnie byli oni reprezentantami Polski i brali udział w rywalizacji międzynarodowej, odnosząc znaczące sukcesy w akademickich mistrzostwach świata, np. złoty medal Alfonsa Foerstera w grze pojedynczej w tenisie w 1924 r. oraz złoty medal Stanisława Kuryłłowicza i Lecha Manitusia, wioślarskiej dwójki, w 1937 r. Uczestniczyli także w Igrzyskach Olimpijskich – zimowych w Lake Placid w 1932 r. (Witalis Ludwiczak – hokej na lodzie) i w Garmisch-Partenkirchen w 1936 r. (Witalis Ludwiczak, Józef Stogowski, Edmund Zieliński – hokej na lodzie) oraz letnich w Berlinie w 1936 r. (Karol Hofmann i Waclaw Gąssowski – lekkoatletyka). Oprócz osiągnięć w sporcie wy-

czynowym Autor wskazał również znaczenie działalności AZS dla upowszechnienia sportu wśród ogółu studentów oraz społeczeństwa Poznania, w czym podkreślił szczególnie wkład profesora Eugeniusza Piaseckiego.

W rozdziale drugim Autor zaprezentował losy Akademickiego Związku Sportowego podczas drugiej wojny światowej, analizując sytuację bezpośrednio przed wybuchem wojny, omawiając okoliczności zamknięcia Uniwersytetu Poznańskiego, a następnie opisując aktywność azetesiaków w czasie wojny. Większość z nich została zmobilizowana pod koniec sierpnia 1939 r. i uczestniczyła w kampanii wrześniowej, obronie Warszawy, powstaniu warszawskim, walkach na wszystkich frontach wojennych, podjęła działalność konspiracyjną lub została osadzona w obozach jenieckich, więzieniach sowieckich czy obozach koncentracyjnych, dzieląc los całego polskiego społeczeństwa. Wielu z nich zginęło. Autor wzbogacił ten rozdział w liczne cytaty, przywołując niezwykle wzruszające fragmenty listów żołnierzy-azetesiaków z barykad do rodzin, dramatyczne relacje z udziału w walkach czy wspomnienia z niespodziewanych spotkań u schyłku wojny.

Rozdział trzeci jest najobszerniejszy, co wynika z długości i złożoności okresu, który opisuje – lata 1945–1989. W rozdziale tym Autor wyróżnił kilka części, związanych z przemianami polityczno-społecznymi i ustrojowymi, które miały miejsce wówczas w Polsce. W pierwszym podrozdziale przedstawił okoliczności reaktywacji Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu bezpośrednio po zakończeniu wojny oraz jego działalność w latach 1945–1949. W drugim podrozdziale omówił trudny okres aktywności AZS w strukturach upolitycznionych uczelni wyższych, kiedy z Uniwersytetu Poznańskiego – decyzją władz państwowych – wyłączono Wydział Lekarski i Wydział Farmaceutyczny, tworząc Akademię Medyczną, Studium Wychowania Fizycznego i przekształcając je w Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego oraz Wydział Rolny, który był podstawą do powołania Wyższej Szkoły Rolniczej. W tym okresie w Poznaniu funkcjonowało osiem uczelni wyższych, a sport akademicki rozwijał się pod szyldem zrzeszenia jako Akademickie Zrzeszenie Sportowe. W trzecim podrozdziale Autor przedstawił rozwój organizacyjny sportu akademickiego, omawiając go w latach: 1957–1960, 1960–1976 oraz 1976–1989. Mimo że uchwałą II Krajowego Zjazdu AZS z dniem 1 marca 1957 r. Akademickie Zrzeszenie Sportowe zostało przekształcone w Akademicki Związek Sportowy, stając się prawnym następcą Zrzeszenia, i rozpoczął się nowy etap w jego rozwoju, to jednak musiało upłynąć jeszcze wiele lat zanim „[...] założenia ideowe i doświadczenia poprzedników z czasów narodowej niewoli, okresu Drugiej Rzeczypospolitej i pierwszych lat powojennych [...]”, zakorzeniły się na dobre w świadomości młodego pokolenia azetesiaków. Autor w niezwykle skrupulatny i przekonujący sposób przedstawił proces przemian, jakie dokonywały się w organizacji przez ponad 30 lat w okresie Polski Ludowej. W podrozdziale czwartym omówił rozwój i osiągnięcia sportu akademickiego w poszczególnych dyscyplinach sportowych, których liczba zdecydowanie wzrosła w porównaniu do okresu międzywojennego.

Zwiększyła się także dynamika i skala udziału reprezentantów AZS w zawodach rangi międzynarodowej, w tym w igrzyskach olimpijskich, w których azetesiacy odnosili znaczące sukcesy. W tym okresie sześciu reprezentantów AZS uczestniczyło w igrzyskach olimpijskich (Zdobysław Stawczyk – 1a, 1952 r., Wojciech Lipoński – 1a, 1964 r., Daniela Jaworska – 1a, 1968 r., Grzegorz Korcz – koszykówka, 1968 r., Ryszard Blaszką – żeglarstwo, 1972 i 1976 r., Piotr Tobolski – wioślarstwo, 1980 r.), 13 było medalistami mistrzostw świata, 19 – mistrzostw Europy, 5 – letnich uniwersjad, 11 – akademickich mistrzostw świata. W podrozdziale piątym Autor omówił sposoby upowszechnienia sportu w szerokim kręgu społeczności akademickiej, przedstawiając działalność kół uczelnianych AZS w latach 1949–1960 oraz – powstałych na ich podstawie – klubów uczelnianych AZS w latach 1960–1989, a także problemy finansowe, bazowe i kadrowe, z jakimi musiały się one borykać w omawianym okresie.

Rozdział czwarty prezentuje najnowsze dzieje Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu w ostatnim 30-leciu jego istnienia (1989–2019). W podrozdziale pierwszym Autor omówił rozwój organizacyjny Związku po przemianach ustrojowych w Polsce w 1989 r. oraz dalszą jego działalność w okresie Trzeciej Rzeczypospolitej. Jak czytamy:

Uregulowanie szeregu zasadniczych kwestii prawnych, organizacyjnych i finansowych w polskim sporcie po 1990 r. w korelacji z zachodzącymi przemianami społeczno-politycznymi i gospodarczymi nie następowało szybko.

Jednak Autorowi udało się w sposób rzetelny i przystępny przedstawić trudne – bo nowe, odmienne od dotychczasowych – uwarunkowania rozwoju sportu akademickiego w nowej rzeczywistości i wykazać, że ostatecznie zdołał się on obronić. W podrozdziale drugim – analogicznie jak w rozdziale pierwszym i trzecim – Autor prezentuje poszczególne dyscypliny sportu wyczynowego, jednak tym razem opisuje je przez pryzmat konkretnych zawodników lub drużyn (w sportach zespołowych), odnoszących największe sukcesy w rywalizacji sportowej, np. akademicką lekkoatletykę reprezentuje m.in. Szymon Ziółkowski – mistrz olimpijski w rzucie młotem (Sydney, 2000 r., pięciokrotny olimpijczyk), Żaneta Glanc (trzykrotna olimpijka), Joanna Fiodorow (dwukrotna olimpijka), szermierkę – Norbert Jaskot (trzykrotny olimpijczyk) i Bogna Józwiak (dwukrotna olimpijka), taekwondo – Karol Robak, łyżwiarstwo szybkie – Jan Szymański itd. W drugiej części podrozdziału Autor omówił rozwój sportu uczelnianego, działalność klubów poszczególnych szkół wyższych Poznania i osiągnięcia ich reprezentantów w rywalizacji w Akademickich Mistrzostwach Wielkopolski, a także aktywność w zakresie upowszechnienia sportu wśród studentów.

Opracowanie zamyka podsumowujące zakończenie, które Autor zawarł w czterech częściach: „W latach Drugiej Rzeczypospolitej”, „W latach drugiej wojny światowej”, „W latach 1945–1989”, „Lata 1989–2019”, dokonując w nich oceny działalności i rozwoju Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu w stuleciu jego istnienia.

Autor uzupełnił pracę aneksem, składającym się z 14 załączników oraz indeksem nazwisk. Są to wykazy największych osiągnięć reprezentantów poznańskiego AZS w najważniejszych zawodach międzynarodowych (igrzyskach olimpijskich, mistrzostwach świata, mistrzostwach Europy, uniwersjadach, akademickich mistrzostwach świata) oraz ogólnopolskich (mistrzostwa Polski w lekkoatletyce, szermierce, tenisie, żeglarstwie, wioślarstwie). W indeksie nazwisk, opracowanym na 27 stronach, wymieniono w kolejności alfabetycznej nazwiska wszystkich osób, występujących w monografii. To wyjątkowo cenne zestawienie, zwłaszcza w wydawnictwie prezentującym stułetni dorobek reprezentantów sportu akademickiego.

Dzieje Akademickiego Związku Sportowego w Poznaniu 1919–2019 to wyjątkowa publikacja, napisana przez wybitnego znawcę problematyki sportu akademickiego. Nikt lepiej niż profesor Ryszard Wryk nie przedstawiłby rozwoju i osiągnięć sportu akademickiego w Poznaniu w sposób tak wszechstronny, kompleksowy, rzetelny i z taką wnikliwością jak właśnie On. Polska historiografia kultury fizycznej zyskała nową, niezwykle wartościową pozycję, której Autorowi należy szczerze pogratulować.